

УДК 94:351.853/.855-049.65(477.46)''1950/1980''(045)  
DOI: 10.31651/2076-5908-2022-2-127-133

**АНТОНІЮК Софія Леонтіївна,**  
аспірантка кафедри археології та спеціальних  
галузей історичної науки Черкаського  
національного університету  
ім. Богдана Хмельницького,  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6009-2689>,  
e-mail: [sofileon@ukr.net](mailto:sofileon@ukr.net)

## ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ НА ЧЕРКАЩИНІ (1950-1980 рр.): ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

*У статті висвітлено спроби реалізації пам'яткоохоронних та історико-культурних програм на Черкащині в 1950-х – 1980-х рр. З'ясовано, що певні кроки в площині системного розв'язування проблем охорони пам'яток історії і культури простежуються з 1950-х років, коли на різних рівнях приймалися рішення, які стосувалися як історико-культурних комплексів, так й окремих найбільш важливих пам'яток. Прослідковано, що така практика набувала поширення, насамперед, при підготовці довгострокових і масштабних пам'яткоохоронних заходів в основному у зв'язку із шануванням видатних людей і подій та відзначенням ювілейних дат. Показано, що активну участь у збереженні пам'яток історико-культурної спадщини на Черкащині брало Українське товариство охорони пам'яток історії та культури. Акцентовано увагу на тому, що ключові кроки в популяризації пам'яток історії та культури, системних заходах щодо увічнення важливих подій та шанування історичних постатей здійснювались з позицій тогочасної ідеології. Доведено, що розвиток пам'яткоохоронної роботи на Черкащині в 1950-1980 рр. носив суперечливий характер: з одного боку здійснювалася значна за обсягом робота щодо охорони і збереження пам'яток радянського часу, з іншого – поза увагою залишалось багато історико-культурних пам'яток, пов'язаних з національно-визвольною боротьбою українського народу, іншими ідеологічно несприйнятними подіями вітчизняної історії.*

**Ключові слова:** Черкащина, історико-культурна спадщина, пам'ятка історії та культури, історико-меморіальний об'єкт, пам'яткоохоронна діяльність, історико-культурна програма.

**Постановка проблеми.** Черкащина є осередком концентрації пам'яток історико-культурної спадщини, нетлінних свідчень подій та процесів, які мали вплив на хід не тільки української, а й загальноєвропейської та світової історії. Збереження історико-культурної спадщини регіону є важливою складовою відродження національної та історико-культурної самоідентифікації українського соціуму. Вивчення історичних аспектів розв'язання питання охорони і збереження пам'яток історії та культури сприяє більш повному усвідомленню важливості внеску в теорію та практику цієї роботи державників та сподвижників радянської доби попри тогочасний ідеологічний та політичний тиск.

**Історіографія питання.** Питання охорони й збереження вітчизняної історико-культурної спадщини як важливої складової відродження національної та культурної ідентичності українського народу привертало і надалі привертають увагу науковців. В основному увага дослідників сконцентрована на аналізі становища й розвитку пам'яткоохоронної, заповідної, музейної, краєзнавчої та туристичної справи в загальноукраїнському контексті, торкаючись вивчення регіонального перебігу цих процесів лише опосередковано. Все ж дослідницький інтерес викликають, зокрема, напрацювання В. Акуленка, С. Заремби, В. Піскуп [1]. Певний пласт ґрунтовних наукових розвідок стосується безпосередньо питань становища в сфері збереження історико-культурної спадщини на Черкащині. Цікавими для дослідження стали

наукові розвідки В. Мельниченка, О. Мельниченко, М. Поставничої та ін. [2]. Проте все ж маємо констатувати, що аналіз історичного дискурсу щодо вирішення питань охорони пам'яток історії та культури на Черкащині ще не був окремим предметом наукового пошуку у вітчизняному історіописанні, що й зумовлює актуальність цієї статті.

**Мета статті** полягає у висвітленні змісту вирішення питань охорони пам'яток історії та культури на Черкащині та аналізі спроб реалізації пам'яткоохоронних та історико-культурних програм в області протягом 1950-1980-х рр.

**Виклад основного матеріалу.** Спроби системного розв'язування проблем охорони пам'яток історії і культури простежуються з 1950-х років, коли на різних рівнях приймалися рішення, які стосувалися як історико-культурних комплексів, так й окремих найбільш важливих пам'яток. Така практика набувала поширення, насамперед, при підготовці довгострокових і масштабних пам'яткоохоронних заходів, як правило, у зв'язку із вшануванням видатних людей та подій і відзначенням ювілейних дат. Одним з перших програмних документів такого спрямування стала прийнята 18 липня 1950 р. постанова Ради Міністрів УРСР «Про благоустрій Канівського державного музею-заповідника «Могила Т. Шевченка» [3, 423-424]. На її виконання в листопаді того ж року було затверджено конкретні заходи з кошторисом на роботи по впорядкуванню території заповідника.

Питання благоустрою і підтримання належного стану шевченківських місць та спорудження меморіальних об'єктів на Черкащині і надалі посідали провідне місце в пам'яткоохоронних заходах, що розроблялися як на загальнодержавному, так і на обласному рівні. Ця робота поштовпувалася і нерідко велася в авральному порядку напередодні святкування шевченківських дат, на які прибувало багато делегацій, в тому числі і зарубіжних.

Зокрема, значний обсяг пам'яткоохоронних, будівельних та опоряджувальних робіт було виконано у 1961 р. до 100-річчя від дня смерті Т. Шевченка і у 1964 р. до 150-річчя від дня його народження. Ці дати широко відзначалися на республіканському і союзному рівнях, а ім'я Тараса Шевченка було внесено до календаря ЮНЕСКО «Ювілеї великих людей і подій на 1964 рік» [4, 398-399].

Відсутність в населених пунктах області інфраструктури, необхідної для прийому значної кількості гостей та туристів, змушувала спрямовувати зусилля на будівництво доріг, благоустрій та виконання інших робіт не пам'яткоохоронного профілю. У 1961 р. і 1964 р. в Каневі, Моринцях, Шевченковому і Будищах, окрім меморіальних, було споруджено чимало соціально-побутових об'єктів – магазинів, їдалень, готелів. За рівнем забудови і благоустрою Моринці у 1970 р. було визнано одним з найкращих сільських населених пунктів СРСР [4, 2].

Активну участь у вшануванні на Черкащині пам'яті Т. Шевченка брало Українське товариство охорони пам'яток історії та культури (УТОПІК), правління якого у 1978 р. внесло конкретні пропозиції щодо цього. Зокрема, пропонувалося провести реставрацію пам'ятника Т. Шевченку на його могилі, замінити скульптуру Кобзаря біля будинку культури у с. Шевченкове та пам'ятник у м. Звенигородка, встановити нові пам'ятні знаки про перебування Т. Шевченка в Чигирині, Шполі, Вільшані, Лисянці, Корсунь-Шевченківському та інших населених пунктах Черкащини. Пропонувалися також провести заходи щодо реконструкції та благоустрою території на Тарасовій горі у Каневі, спорудження об'єктів соціально-культурного призначення у місцях, пов'язаних з життям та діяльністю Т. Шевченка [4, 81-86].

З метою поліпшення благоустрою могили Т. Шевченка у Каневі Рада Міністрів УРСР 14 листопада 1978 р. прийняла постанову, за якою до цієї роботи залучалися міністерства і відомства, творчі спілки та громадські організації. За їх участю у 1980-1981 рр. було здійснено впорядкування території, відремонтовано приміщення музею. Всього було виконано різнопланових робіт на суму близько 850 тис. руб.

Характер довгострокової масштабної програми мало створення у 1968-1974 рр. меморіального комплексу на честь перемоги радянських військ у Корсунь-Шевченківській

операції, що відбулася на території Черкащини у січні – лютому 1944 р. Об'єкти, які входили до меморіалу, споруджувалися відповідно до постанови, яка була прийнята на підтримку звернення Черкаського обкому КПУ та виконкому обласної ради депутатів трудящих про увічнення героїзму воїнів у Корсунь-Шевченківській операції.

У реалізації заходів по створенню меморіалу умовно можна виділити два етапи: перший (1968-1969 рр.), під час якого було встановлено 22 монументи, обеліски та пам'ятні знаки, урочисто відкриті 16 лютого 1969 р., до 25-річчя завершення операції; та другий (1973-1974 рр.) – встановлено 7 монументів, обелісків та пам'ятних знаків, які були відкриті 16 лютого 1974 р. до наступної ювілейної дати – 30-річчя завершення операції [5, 33].

Визначаючи місця для встановлення пам'ятників і пам'ятних знаків, автори проекту спільно з працівниками музею історії Корсунь-Шевченківської битви запропонували два кільця меморіалу, які мали уособлювати подвиги воїнів Червоної Армії в боях на внутрішньому і зовнішньому фронтах при розгромі угруповання нацистських військ. Всі об'єкти були прив'язані до місцевості з урахуванням пішохідних та автобусних екскурсій.

Одночасно з розробкою проекту та підготовчими роботами обласна, міські та районні організації УТОПК проводили збір коштів на створення меморіалу. У його будівництві взяли участь багато промислових підприємств, колгоспів, радгоспів, установ та навчальних закладів [6, 4-17].

Корсунь-Шевченківський меморіальний комплекс отримав високу оцінку учасників операції та громадськості і у поєднанні з музейними експозиціями став важливим об'єктом військово-патріотичного виховання. У 1970 – 1980 рр. його щорічно відвідувало понад 100 тисяч екскурсантів із тодішніх союзних республік СРСР і зарубіжних країн. Для утримання пам'ятників і пам'ятних знаків комплексу у належному стані позитивне значення мало шефство над ними трудових колективів і навчальних закладів. Разом з тим, на прикладі створення Корсунь-Шевченківського меморіального комплексу досить виразно проявився такий характерний для радянського періоду підхід у реалізації масштабних пам'яткоохоронних проектів як жорстка прив'язка термінів виконання робіт до визначних дат, що в більшості випадків позначалося на їх якості.

Важливу групу історико-культурних пам'яток, які в досліджуваному періоді потребували особливої уваги, складали пам'ятки, пов'язані з державотворчими процесами та національно-визвольною боротьбою українського народу середини XVII ст. і наступних періодів, більшість з яких зосереджувалася в Чигиринському районі. Ще у 1927 р. ці місця Черкаською окружною комісією з охорони пам'ятників були рекомендовані для туристичних маршрутів. Зокрема, в одному з маршрутів виділено «місцевий матеріал освітнього значення й пам'ятники культури й природи: Чигиринські війни XVIII ст. (Бужин – Чигирин), Чигирин – столиця гетьманська у XVIII ст. й історичні події тих часів (Чигиринське Замковище, Руїни Замковища й старі козачі могили з кам'яними хрестами під горою), Суботів – Версаль українських гетьманів, Суботівська Іллінська церква – місце поховання Богдана Хмельницького, «Великий острів» на Тясміні – стоянка доісторичної культури, Медведівський монастир (колишній), Ляшська могила, Мотренський монастир» [7, 64].

Однак перехід від епізодичної популяризації цих пам'яток до відносно системних заходів щодо увічнення подій та історичних постатей національно-визвольної боротьби починається лише у 1950-х роках і, зрозуміло, здійснюється з позицій тодішньої ідеології. Так, у 1954 р. до «300-річчя возз'єднання України з Росією» у Чигирині на честь цієї дати було встановлено пам'ятний знак. Тоді ж у с. Суботів було відкрито пам'ятник Богдану Хмельницькому, встановлено пам'ятний знак на місці його резиденції у Чигирині. У цьому ж селі споруджено й пам'ятник «Три криниці», який мав символізувати дружбу українського, російського і білоруського народів у визвольній війні під проводом Б. Хмельницького. У 1967 р. в дні декади російської літератури і мистецтва на Богдановій горі у Чигирині відкрито

пам'ятник Богдану Хмельницькому як складову частину монументальної композиції на честь «українсько-російської дружби» [8, 581-582].

Щодо інших пам'яток та історичних місць, пов'язаних з історією козацтва та національно-визвольної боротьби українського народу, то вони залишалися поза увагою.

Наступний сплеск активності щодо увічнення подій цього періоду на Черкащині припадає на кінець 1960-х рр. і приурочується до ювілейної дати – 200-річчя повстання Коліївщини. Ініціатором відзначення ювілею цієї події виступило правління УТОПК, яке 28 вересня 1967 р. прийняло постанову з цього питання. Нею, окрім підготовки і проведення наукових і просвітницьких заходів, передбачалося внесення пропозицій ЦК КПУ і Раді Міністрів УРСР щодо відзначення 200-річчя Коліївщини на загальнодержавному рівні [9, 99-102]. У 1968 р. під час відзначення 200-річчя Коліївщини у Чигиринському районі, на території якого у 1768 р. спалахнуло це повстання, було встановлено 10 пам'ятних знаків. Зокрема, у місцях формування гайдамацьких загонів та їх бойових дій, на могилах Йосипа Шелеста та інших полеглих повстанців [8, 582].

На початку 1970-х рр., коли в Україні за підтримки тодішнього першого секретаря ЦК КПУ П. Шелеста склалася атмосфера розуміння проблем національно-культурного відродження, керівництво Черкаської області робить спроби комплексного вирішення проблем охорони та збереження пам'яток Чигиринщини. У квітні 1971 р. керівники області у листі до ЦК КПУ просили, «враховуючи загальнодержавну цінність пам'ятних місць Чигиринщини як національних святинь українського народу», розглянути питання про їх увічнення. Зокрема, у листі пропонувалося «відтворити вигляд Чигирини і його фортеці як типового стародавнього міста, реконструювати гетьманську резиденцію, створити панораму спільної оборони міста українськими козаками і російськими солдатами». В Холодному Яру на базі Мотронинського монастиря пропонувалося створити музей гайдамацького руху [9, 264]. Однак, у зв'язку зі зміщенням з посади П. Шелеста та розв'язанням нової кампанії боротьби з «українським націоналізмом», ці та інші пропозиції керівництва Черкаської області залишилися без уваги. А питання впорядкування історичних місць Чигиринщини, як і раніше, вирішувалися на місцевому рівні.

Не увінчалася успіхом і наступна спроба Черкаського обкому КПУ привернути увагу партійного керівництва республіки до вирішення пам'яткоохоронних проблем Чигиринщини. У червні 1978 р. перший секретар Черкаського обкому КПУ І. Лутак у листі на адресу ЦК КПУ зазначав, що «назріла потреба провести значні роботи з благоустрою Замкової гори в Чигирині, замінити у місті пам'ятні знаки, присвячені подіям визвольної боротьби 1648-1654 рр., пов'язані з перебуванням тут Б. Хмельницького, Т. Шевченка, ... завершити реставрацію Іллінської церкви – усипальниці Б. Хмельницького в с. Суботів, яку вже понад 8 років здійснюють науково-реставраційні майстерні Держбуду УРСР» [9, 366]. Але й цього разу на пропозиції і клопотання обласних інстанцій не було позитивного реагування.

В 1970-х рр. до пам'яткоохоронних заходів на Черкащині починають включатися роботи, які передбачали реставрацію та реконструкцію історико-меморіальних об'єктів. Прикладом застосування на практиці методу реставраційної реконструкції може бути натурне відтворення садиби в селі Моринці, де народився Т. Шевченко, та хати в селі Шевченкове, де пройшли його дитячі роки [10, 89].

Як і в інших випадках, роботи з реставрації та реконструкції цих об'єктів зволікалися і супроводжувалися міжвідомчою та бюрократичною тяганиною. Ще в лютому 1971 р. президія правління УТОПК прийняла рішення про реконструкцію садиби Т. Шевченка в селі Моринці за кошти товариства. Але Міністерство культури УРСР не підтримало пропозицію, мотивуючи це відсутністю плану чи малюнка садиби [11, 90-95].

Тільки у 1978 р. постановою уряду організацію та виконання робіт в Моринцях, а також в Шевченковому, було доручено забезпечити УТОПШК, президія якого 27 грудня того ж року прийняла рішення про виділення на це коштів на 1980 – 1983 рр. в сумі 30 тис. крб., а виконання робіт покладалося на спеціалізовані науково-реставраційні майстерні товариства [12, 67]. Однак пройшов рік, а Державний науково-дослідний інститут теорії та історії архітектури і містобудування (НДІТІАМ) навіть не спромігся видати архітектурно-планувальне завдання по відтворенню об'єктів в Моринцях і Шевченковому [13, 6]. Роботи з реставрації і реконструкції меморіальних об'єктів на батьківщині Т. Шевченка велись повільно, а в 1982 р., як зазначалося у листі Черкаського облвиконкому до Ради Міністрів УРСР, «з невідомих причин правління Республіканського УТОПШК відмовилось від укладання договору і розпочаті роботи припинило...» [14, 122-124].

Та все ж таки відтворення родових місць Т. Шевченка було завершено. Цьому передували ґрунтовні історико-бібліографічні та архівні дослідження. З цією метою автори проекту Ю. Хохол та З. Гудченко звернулися до зразків традиційного народного зодчества Черкащини, вивчили особливості селянського житла ХІХ ст., конструктивно-технічні та архітектурно-художні прийоми його будівництва. На основі цього була реконструйована садиба і хата Я. Бойка (діда Т. Шевченка по матері) у Моринцях та хата в Шевченковому [10, 90-93].

У 1989 р. експедиціями Інституту археології АН УРСР розпочато комплексні дослідження пам'яток, пов'язаних із життям та державотворчою діяльністю Б. Хмельницького у с. Суботів Чигиринського району. Ця робота набула комплексного характеру вже у роки української незалежності.

**Висновки.** Таким чином, діяльність у сфері охорони і збереження пам'яток історії та культури протягом 1950-1980 рр. носила суперечливий характер: з одного боку здійснювалася значна за обсягом робота щодо охорони і збереження пам'яток радянського часу, з іншого – поза увагою залишалось багато історико-культурних пам'яток, пов'язаних з національно-визвольною боротьбою українського народу, іншими ідеологічно несприйнятними подіями вітчизняної історії. Проявом нігілістичного ставлення до культурних цінностей було зняття з обліку значної кількості культових приміщень. Позитивний вплив на організацію пам'яткоохоронної роботи справило утворення обласної організації УТОПШК, що дало змогу поєднати державні і громадські форми охорони пам'яток.

### Список використаної літератури

1. Акуленко В. І. Охорона пам'яток культури в Україні (1917-1990 рр.). Київ : Вища школа, 1991. 276 с.
2. Заремба С. З. Нариси з історії українського пам'яткознавства. Київ : Аратта, 2002. 204 с.
3. Заремба С. З. УТОПШК. Історичний нарис. Київ : Логос, 1998. 244 с.
4. Піскун В. М. Проблеми охорони та використання культурної спадщини в Україні (середина 70-х – початок 90-х років ХХ ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Київ, 1995. 204 с.
5. Мельниченко В. М. Краєзнавство Черкащини: сторінки історії. Черкаси : Вертикаль, 2010. 191 с.
6. Мельниченко О. В. Музейна справа та пам'яткоохоронна робота на Черкащині в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Черкаси, 2007. 225 с.
7. Поставнича М. В. Розвиток історичного краєзнавства на Черкащині в 50-х – 90-х роках ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01. Харків, 2002. 18 с.
8. Тарас Шевченко: документи і матеріали (1814-1963). Київ : Держполітвидав України, 1963. 566 с.
9. Шевченківський словник: в 2 т. Київ : УРЕ, 1978. Т. 2. 412 с.
10. Меморіал Корсунь-Шевченківський. *Малий енциклопедичний словник Корсунцини*: в 2 т. / відп. ред. Степенькіна П. Я. Корсунь-Шевченківський, 2003. Т. 2. 335 с.
11. Борщ М. І. Корсунь-Шевченківський меморіальний комплекс. *Пам'ятники України*. 1974. № 1. С. 4–17.
12. Протоколи засідань окрплану № 10, № 11 (29.03. 1925 р. – 19.05. 1926 р.). ДАЧО. Ф. Р-65. Оп. 1. Спр. 33. Арк. 69.

13. Памятники истории и культуры Украинской ССР. Каталог-справочник / гл. ред. П. Т. Тронько. Київ : Наукова думка, 1987. 736 с.
14. Збережемо тую славу. *Громадський рух за увічнення історії українського козацтва в другій половині 50-х – 80-х рр. XX ст.* Збірник документів і матеріалів. Київ : Рідний край, 1997. 474 с.
15. Прибега Л. В. Реставраційні реконструкції в пам'яткоохоронній праці України. *Праці Центру пам'яткознавства НАН України*. Київ, 1993. Вип. 2. С. 84–93.
16. Переписка з ЦК Компартії України, Радою міністрів УРСР про створення нових музеїв, про стан і організацію роботи музеїв республіки. ЦДАВО України. Ф. 5116. Оп. 19. Спр. 36. Арк. 153.
17. Листи та інформації правління товариства в ЦК КПУ та Раду Міністрів УРСР про актуальні питання дослідження, охорони, пропаганди пам'яток історії та культури (3.01. – 20.12. 1979 р.). ЦДАВО України. Ф. 4760. Оп. 1. Спр. 286. Арк. 67.
18. Звіт Черкаського обкому Компартії України про хід виконання постанови ЦК КПРС «Про подальше поліпшення ідеологічної, політико-виховної роботи» від 23 жовтня 1979 р. ДАЧО. Ф. П-4619. Оп. 26. Спр. 92. Арк. 104.
19. Листування з союзними, республіканськими і обласними організаціями про спорудження пам'яток історії та культури в Українській РСР (4.01. – 28.12. 1982 р.). ЦДАВО України. Ф. 2. Оп. 14. Спр. 6049. Арк. 122–124.

### References

1. Akulenko V.I. (1991). Protection of cultural monuments in Ukraine (1917-1990). Kyiv: Higher School [in Ukrainian].
2. Zaremba S.Z. (2002). Essays on the history of Ukrainian monument studies. Kyiv: Aratta. [in Ukrainian].
3. Zaremba S.Z. (1998). УТОPIК. Historical essay. Kyiv: Logos. [in Ukrainian].
4. Piskun V.M. (1995). Problems of protection and use of cultural heritage in Ukraine (mid-70s – early 90s of the 20th century). Candidate's thesis. Kyiv. [in Ukrainian].
5. Melnychenko V.M. (2010). Local history of Cherkasy: pages of history. Cherkasy: Vertical. [in Ukrainian].
6. Melnychenko O.V. (2007). Museum affairs and monument protection work in Cherkasy region in the second half of the 20th – at the beginning of the 21st century. Candidate's thesis. Cherkasy. [in Ukrainian].
7. Postavnycha M.V. (2002). Development of historical local studies in Cherkasy region in the 1950s - 1990s. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv. [in Ukrainian].
8. Taras Shevchenko: documents and materials (1814-1963). (1963). Kyiv: Derzhpolitvydav of Ukraine. [in Ukrainian].
9. Shevchenko dictionary: in 2 vols. (1978). Kyiv: URE. 2. [in Ukrainian].
10. Korsun-Shevchenkivsky Memorial. Small encyclopedic dictionary of Korsun region: in 2 volumes. (2003). resp. ed. Stepenkina P.Ya. Korsun-Shevchenkivskiyi. T. 2. 335 [in Ukrainian].
11. Borscht M.I. (1974). Korsun-Shevchenkiv memorial complex. Monuments of Ukraine. 1. [in Ukrainian].
12. Minutes of meetings of okrplan. No. 10, No. 11 (March 29, 1925 - May 19, 1926). DACHO. F. R-65. Op. 1. Ref. 33. 69 sheets. [in Ukrainian].
13. Monuments of the history and culture of the Ukrainian SSR. Directory directory. (1987). Ch. ed. P.T. Tronko. Kyiv: Naukova dumka. 736. [in Ukrainian].
14. Let's keep that glory. Public movement for the perpetuation of the history of the Ukrainian Cossacks in the second half of the 1950s – 1980s of the 20th century. Collection of documents and materials. (1997). Kyiv: Native region. 474 [in Ukrainian].
15. Prybieha L.V. (1993). Restoration reconstructions in monument protection work of Ukraine. *Pratsi Tsentru pamiatkoznavstva NAN Ukrainy [Proceedings of the Center for Historical Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine]*. Kyiv. 2. 84-93. [in Ukrainian].
16. Correspondence with the Central Committee of the Communist Party of Ukraine, the Council of Ministers of the Ukrainian SSR about the creation of new museums, about the state and organization of the republic's museums. TsDAVO of Ukraine. F. 5116. Op. 19. Case 36. 153 sheets. [in Ukrainian].
17. Letters and information from the board of the society to the Central Committee of the Communist Party of Ukraine and the Council of Ministers of the Ukrainian SSR on current issues of research, protection, and promotion of monuments of history and culture (January 3 – December 20, 1979). TsDAVO of Ukraine. F. 4760. Op. 1. Ref. 286. Ark. 67. [in Ukrainian].

18. Report of the Cherkasy Regional Committee of the Communist Party of Ukraine on the implementation of the resolution of the Central Committee of the CPSU “On further improvement of ideological, political and educational work” dated October 23, 1979. DACHO. F. P-4619. Op. 26. Case 92. 104 sheets. [in Ukrainian].
19. Correspondence with union, republican and regional organizations about the construction of historical and cultural monuments in the Ukrainian SSR (January 4 – December 28, 1982). TsDAVO of Ukraine. F. 2. Op. 14. Case 6049. Ark. 122-124. [in Ukrainian].

**ANTONIUK Sofia**, graduate student of the department of archeology and special branches of historical science of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,  
e-mail: sofileon@ukr.net

### **RESOLUTION OF ISSUES OF PROTECTION OF MONUMENTS OF HISTORY AND CULTURE IN CHERKASY REGION (1950-1980): HISTORICAL ASPECT**

**Introduction.** *Cherkasy region is a center of concentration of monuments of historical and cultural heritage, imperishable evidence of events and processes that had an impact on the course of not only Ukrainian, but also European and world history. Preservation of the historical and cultural heritage of the region is an important component of the revival of the national and historical and cultural self-identification of the Ukrainian society. The study of historical aspects of solving the issue of protection and preservation of historical and cultural monuments contributes to a more complete awareness of the importance of the contribution to the theory and practice of this work by statesmen and associates of the Soviet era, despite the ideological and political pressure of the time.*

**The purpose.** *The purpose of the article is to highlight the content of solving the issues of protection of historical and cultural monuments in Cherkasy Oblast and to analyze attempts to implement monument protection and historical-cultural programs in the region during the 1950s-1980s.*

**Results.** *The article highlights the attempts to implement monument protection and historical and cultural programs in Cherkasy in the 1950s - 1980s. It is found that certain steps in the plane of the systematic solution of the problems of protection of historical and cultural monuments can be traced from the 1950s x years, when decisions were made at various levels that related to both historical and cultural complexes and some of the most important monuments. It was observed that this practice became widespread, first of all, during the preparation of long-term and large-scale monument protection measures, mainly in connection with the commemoration of outstanding people and events and the celebration of anniversaries. It is shown that the Ukrainian Society for the Protection of Historical and Cultural Monuments took an active part in the preservation of monuments of historical and cultural heritage in Cherkasy Oblast. Attention is focused on the fact that the key steps in the popularization of historical and cultural monuments, systematic measures for the immortalization of important events and the veneration of historical figures were carried out from the standpoint of the ideology of the time. It has been proven that the development of monument protection work in Cherkasy region in 1950-1980 was of a contradictory nature.*

**Conclusion.** *Thus, activities in the field of protection and preservation of historical and cultural monuments during 1950-1980 were controversial. Although significant in scope was carried out regarding the protection and preservation of monuments of the Soviet era, many historical and cultural monuments remained overlooked. These monuments were connected with the national liberation struggle of the Ukrainian people and other ideologically unacceptable events of the national history.*

**Keywords:** *Cherkasy region, historical and cultural heritage, historical and cultural monument, historical and memorial object, historical and cultural program.*

Одержано редакцією 22.11.2022  
Прийнято до публікації 12.12.2022